

פרשת "בחוקותי"

חיזוקים חיוביים או חיזוקים שליליים?

-הרב נדב מיטב-

הרתיעה הטבעית של האדם מאירועים רעים, פוגשת אותנו מידי שנה בקריאת פרשת בחוקותי, בכל הקשור לקריאת פרשת הקללות. מנהגים שונים הושרשו בקהילות ישראל, המשקפים רתיעה זו. הקריאה בשקט של פסוקי הקללות, ו"מי שברך" המיוחד שמקבל מי שעולה לתורה בפרשת התוכחה, ממחישים את הנסיון לגמד את הרע בחיינו.

במקביל עולה שאלה, מדוע התורה האריכה כל כך בפירוט התוכחה והקללות גם כן וגם בפרשת כי תבוא, בעוד היא מקצרת בפסוקי הברכות? לכאורה ראוי היה לעשות להיפך. מדובר לא רק בשאלה פסיכולוגית, אלא בעקרון מהותי ידוע לפיו חיזוקים שליליים מועילים הרבה פחות מחיוביים.

גם חז"ל ביטאו תמיהה זאת בצורה יפה במסכת ברכות (ז.): "טובה מרדות אחת בליבו של אדם יותר מכמה מלקויות.. שנאמר תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה". במילים אחרות, כשהאדם מפנים את המוסר בליבו, הוא משפיע עליו יותר ממאה מכות.

הרמב"ן בתחילת פרשת בהר, מנסה לתת כיוון בהסברו לכך ששתי הפרשיות בהר - בחוקותי נאמרו למשה בהר סיני במתן לוחות שניים. באותו מעמד כרת ה' ברית עם בני ישראל. ברית זו, המכונה 'ברית האגנות', התרחשה עוד לפני חטא העגל והיא מורכבת מהמצוות המופיעות בפרשת משפטים, הקרבת קרבנות וזריקת דם על ישראל והמזבח, כשהמזבח מייצג, כביכול, את ה'.

אחרי חטא העגל היה צורך בחידוש הברית, אולם הפעם הוא נעשה באמצעות אימים וקללות. כלומר אין כאן יותר שותפות, אלא היררכיה. בפשטות ניתן להסביר את השינוי בקלקול של חטא העגל. עם ישראל פירש לא נכון את השותפות עם הא-ל וחשב כי היא כוללת מנדט ליצירת דרכים שונות לעבודת ה'. לכן, לאחר חטא העגל, הקשר שונה למערכת של שכר ועונש. היעילות של השיטה השנייה מוכחת בעוד תחומים. מחקרים רבים הראו כי אכיפה הדוקה משפיעה הרבה יותר בהפחתת מספר תאונות הדרכים מאשר הסברה ושיפור תשתיות. זוהי רק דוגמה אחת.

מכאן עולה, שביחס לציבור, יש לגבולות ברורים ערך גדול ומועיל יותר. אצל הציבור הרחב קל ליצר שינוי באמצעות איום מאשר ע"י חיבור והבנה. יחד עם זאת כשמדובר באדם פרטי, אין ספק ששינוי שבא על ידי הבנה וחיבור הוא לאין ערוך משמעותי יציב וחזק.

הרמב"ם בסוף הלכות תשובה כותב: "אל יאמר אדם הריני עושה מצוות התורה... כדי שאקבל הברכות הכתובות בתורה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא, ואפרוש מן העברות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הכתובות בתורה.. אין ראוי לעבוד את ה' על דרך זה... ואין עובד את ה'... (מי) שמחנכין אותן לעבוד מיראה, עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה."

ארגון רבני צהר

ההסתדרות הציונית העולמית
המערך לשירותים רוחניים בתפוצות

בדורנו ברור כי אנו נדרשים להנהיג את הציבור לחיבור מאהבה. הביטוי "תרבה דעתן" מכנס בתוכו אתגר יומימי שבו אנו נשאלים: כיצד מרבים דעה ולא מסתפקים בקטן במוגבל ובמצומצם?

הדברים מתחברים גל לדברי רואה האורות הגדול הראי"ה קוק זצ"ל: "המושג של עבודת א-לוקים באופנו הנמוך, הוא מתאים עם כללות מושג הא-לוקות, כשהוא עומד במעלתו השפלה אצל האדם-עבודת עבד. והוא מתגדל והולך באותה המידה שהציור הפנימי של דעת א-לוקים יגדל" (מאמר עבודת א-לוקים).